

УДК 811.112.2'27'42:81'367.626.1

ОСОБОВИЙ ЗАЙМЕННИК “WIR” ЯК МАРКЕР НАЛЕЖНОСТІ ДО СОЦІАЛЬНИХ ГРУП (НА МАТЕРІАЛІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОМОВ КАНЦЛЕРА ФРН АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ)

Стасюк О. С.

У статті визначено особливості функціонування особового займенника “wir” як маркера належності до соціальних груп у парламентських промовах канцлера ФРН Ангели Меркель. Виявлено специфіку його вживання в інклюзивному та ексклюзивному значенні. З’ясовано, що займенник “wir” найчастіше позначає належність адресанта й адресата до європейської спільноти та німецької нації. Крім того, він позначає парламентарів, присутніх у залі, або вживається в ексклюзивному значенні, репрезентуючи різноманітні групи політичних діячів.

Ключові слова: ексклюзивне значення, займенник “wir”, інклюзивне значення, належність, парламентська промова.

В статье определены особенности функционирования личного местоимения “wir” как маркера принадлежности к социальным группам в парламентских выступлениях канцлера ФРГ Ангелы Меркель. Определена специфика его использования в эксклюзивном и инклюзивном значениях. Выяснено, что местоимение “wir” чаще всего обозначает принадлежность к европейскому сообществу или к немецкой нации. Кроме того, оно обозначает парламентариев, присутствующих в зале, или используется в эксклюзивном значении, репрезентируя различные группы политических деятелей.

Ключевые слова: эксклюзивное значение, местоимение “wir”, инклюзивное значение, принадлежность, парламентское выступление.

The article deals with the personal pronoun “wir” as a marker of social belongings in the parliamentary speeches of the Chancellor of Germany Angela Merkel. The specific nature of its inclusive and exclusive usage is defined. The pronoun “wir” mostly denotes belongings to the European community or to the Germany's nation. It also represents parliamentarians in the House or is used in the exclusive meaning denoting different groups of politicians.

Key words: exclusive meaning, pronoun “wir”, inclusive meaning, belongings, parliamentary speech.

Постановка проблеми. Одним із питань, які нещодавно увійшли до кола інтересів лінгвістів, є мовний та комунікативний аспекти належності до соціальних груп. Термін належність (нім. Zugehörigkeiten, англ. belongings) передбачає віднесеність осіб до груп, що формується та виявляється за допомогою мови і в процесі комунікативної взаємодії. Люди сприймають себе та оточуючих не лише як окремих індивідів, а й як членів класових, професійних, етнічних, вікових груп, націй тощо.

Проблеми належності до соціальних груп тривалий час досліджуються соціологами, психологами, культурологами (див., напр., [6; 7; 11]). Останнім часом, насамперед у зарубіжній лінгвістиці, спостерігається інтерес до вивчення мовного та комунікативного аспекту цього питання, оскільки мова є медіумом, у межах якого виражається належність до соціальних груп [10, с. 36]. Належність може бути маркована надзвичайно різноманітними мовними засобами: від особливостей вимови, що маркують належність мовця до групи носіїв певного діалекту, до арготизмів, що можуть маркувати належність мовця до злочинних груп. Цю статтю присвячено одному з елементів мовної системи, який є маркером належності до соціальних груп, а саме особовому займеннику першої особи множини “wir”.

Актуальність дослідження зумовлено потребою в з’ясуванні особливостей мовної репрезентації належності до соціальних груп у політичному

дискурсі, оскільки належність відіграє значну роль у реалізації комунікативних інтенцій учасників політичної комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Лінгвістичний аспект належності до соціальних груп є досить новим об'єктом дослідження. У Німеччині це питання вивчає Г. Гаузендорф [10]. В Україні та Росії також існують роботи, у яких розглянуто лінгвістичні проблеми належності до соціальних груп, хоча сам термін “належність” у них, як правило, не використовується [див. напр., 1; 3–4].

Значну роль у вираженні належності в політичному дискурсі відіграє особовий займенник першої особи множини. Його семантичним та функціонально-прагматичним особливостям, зокрема й у політичній галузі людського спілкування, присвячено чимало вітчизняних і зарубіжних наукових праць [1–5].

Для займенника першої особи множини виокремлюють інклюзивне та ексклюзивне значення (див., напр., [5, с. 239]). У разі його інклюзивного вживання мовець об'єднує себе з адресатом, а при ексклюзивному вживанні адресат лишається за межами кола осіб, що позначаються особовим займенником.

Виявлення, чи займенник “wir” вживається в інклюзивному чи ексклюзивному значенні, тісно пов'язане з подвійним адресуванням повідомлення в парламентській комунікації, оскільки промови політиків звернені не лише до присутніх у залі депутатів парламенту, а й до громадськості, що спостерігає за перебігом дебатів [9, с. 78]. Тому тут можливими є проміжні випадки, коли займенник є інклюзивним лише щодо частини адресатів, наприклад, присутніх у залі депутатів, але не охоплює громадськість.

Мета статті – виявити специфіку вживання особового займенника “wir” як маркера належності в парламентських промовах канцлера ФРН Ангели Меркель.

Матеріал дослідження складають 778 прикладів вживання особового займенника “wir”, дібраних з парламентських промов канцлера ФРН Ангели Меркель 2012–2013 років.

Викладення основного матеріалу. Ми спробували виявити, які саме значення особового займенника “wir” реалізуються в парламентських промовах канцлера ФРН Ангели Меркель. Це можливо насамперед тоді, коли промовець експліцитно вказує на те, яке саме коло осіб охоплено займенником “wir”. Відповідно, вдалося виокремити низку значень займенника, кожне з яких маркує належність до однієї з соціальних груп.

По-перше, виокремлюємо інклюзивне вживання займенника “wir”, коли він охоплює як присутніх у залі депутатів парламенту, так і широкі кола громадськості.

1. Особовий займенник “wir” на позначення європейців (“ми – європейці”), що в тексті промови може передаватися за допомогою словосполучень *wir Europäer, wir alle in Europa*.

(1) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): (...) Inmitten der schwersten Krise seit Verabschiedung der Römischen Verträge vor 55 Jahren, inmitten der größten Bewährungsprobe, die wir Europäer seither zu bestehen hatten, genau in dieser Zeit wird am letzten Freitag in der Hauptstadt eines europäischen Landes, das selbst kein Mitglied der Europäischen Union ist, einer der bedeutendsten Preise der Welt an die Europäische Union vergeben* [9, с. 23810].

Тут спостерігаємо словосполучення *wir Europäer*, яким охоплено як присутніх у залі депутатів парламенту, так і громадськість, що спостерігає за парламентськими дебатами.

2. Особовий займенник “wir” на позначення німців загалом (“ми – німці”). У цьому разі займенник також є інклюзивним.

(2) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): 2011 konnten wir als erstes großes Industrieland wieder das Vorkrisenniveau erreichen* [9, с. 25229].

Тут канцлер за допомогою інклюзивного займенника “wir” висвітлює успіхи Німеччини. Адресант (Ангела Меркель) і адресат (присутні в залі парламентарі та громадськість, що спостерігає за дебатами) об'єднуються за допомогою інклюзивного займенника в одну групу, що може пишатися економічними досягненнями своєї країни.

По-друге, виокремлюємо вживання займенника “wir”, коли він є інклюзивним щодо присутніх у залі парламентарів, але ексклюзивним щодо громадськості.

3. Особовий займенник “wir” на позначення учасників парламентських дебатів (“ми – присутні в залі парламентських засідань”).

(3) *Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Ich glaube, es ist unbestritten, dass wir nach diesem Tabubruch, der Verletzung der Chemiewaffenkonvention, nicht einfach zur Tagesordnung übergehen dürfen* [9, с. 32621].

Тут займенник “wir” позначає учасників парламентських дебатів. На це вказує висловлювання *Wir dürfen zur Tagesordnung übergehen*.

У прикладі 4 вказується на місце перебування групи осіб, яка позначається займенником “wir”: *hier im Deutschen Bundestag*.

(4) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Sobald der Troika-Bericht vorliegt, werden die Entscheidungen über eine Auszahlung der nächsten Tranche hier im Deutschen Bundestag zu treffen sein, nirgendwo anders, und das werden wir gemeinsam diskutieren* [9, с. 23812].

Таке вживання займенника “wir” є інклюзивним щодо присутніх у залі депутатів парламенту, але ексклюзивним щодо прихованого адресата повідомлення в парламентській комунікації – громадськості.

По-третє, виокремлюємо вживання займенника “wir”, коли він є ексклюзивним як щодо громадськості, так і щодо принаймні частини присутніх у залі депутатів парламенту.

4. Особовий займенник “wir” на позначення правлячої коаліції (“ми – коаліція”).

(5) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Dazu haben viele einen Beitrag geleistet. Das wurde in der Großen Koalition begonnen, aber die christlich-liberale Koalition hat es weitergeführt. (...) Wir konnten Fehler korrigieren mit dem schon genannten Wachstumsbeschleunigungsgesetz, (...) indem wir mehr für Unternehmen gemacht haben, indem wir Erbschaften bessergestellt und damit Unternehmen das Verbleiben im Lande ermöglicht haben* [9, с. 25229].

Тут займенник “wir” є інклюзивним лише щодо депутатів, які належать до владного табору, і не охоплює опозицію. Промовець вдається до протиставлення влади та опозиції, показуючи свою соціальну групу у позитивному світлі.

5. Особовий займенник “wir” на позначення групи політичних діячів (ми – я (Ангела Меркель) + інші політики).

У цьому разі займенник є ексклюзивним щодо всіх або більшості адресатів повідомлення.

У парламентських промовах канцлера ФРН Ангели Меркель було виявлено такі випадки вживання особового займенника “wir”, що належать до цієї групи: “ми – Федеральний канцлер та очільники Федеральних земель”, “ми – Федеральний канцлер і Міністерство внутрішніх справ”, “ми – Федеральний канцлер і Міністр закордонних справ”, “ми – Федеральний уряд”. У цьому разі політик намагається показати позитивні результати роботи відповідної групи.

Так, у прикладі 6 займенник супроводжується лексемою з позитивним оцінним значенням. Позитивну оцінку промовець надає Федеральному уряду Німеччини.

(6) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Wir sind die erfolgreichste Bundesregierung, weil wir mehr für Forschung und Bildung ausgeben, als es seit der Wiedervereinigung jemals geschehen ist* [9, с. 25229].

Цікавим є маркування належності у прикладі 7. Тут Федеральний канцлер вказує на те, що сказане нею говорить від імені всієї соціальної групи.

(7) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Aber wir sind der Meinung – das sage ich für die ganze Bundesregierung –: Wir könnten hier sehr gut ein Stück weiter gehen, indem wir der europäischen Ebene echte Durchgriffsrechte gegenüber den nationalen Haushalten gewähren, dort, wo die vereinbarten Grenzwerte des Stabilitäts- und Wachstumspaktes nicht eingehalten werden* [9, с. 23814].

При обговоренні зовнішньополітичних питань особовий займенник “wir” вживається на позначення кола державних діячів із різних країн, зокрема президентів і

глав урядів країн – членів ЄС (“ми – глави урядів”). У такий спосіб канцлер ФРН презентує свою діяльність на загальноєвропейському рівні.

(8) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Ich sage Ihnen: Wir werden vorankommen, und zwar genau in dem von mir beschriebenen Sinn, weil die Werte, die uns einen, Werte und Ziele sind, mit denen Europa auch im weltweiten Wettbewerb des 21. Jahrhunderts bestehen kann, weil wir uns alle, alle Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union, aller 27 Mitgliedstaaten, dem Geist verpflichtet fühlen und weil wir die gemeinsamen Werte auch wirklich teilen* [9, с. 23817].

Особовий займенник “wir” може маркувати належність “Ми – Рада Європейського Союзу”.

(9) *Dr. Angela Merkel (Bundeskanzlerin): Es ist deshalb gut, dass der Präsident des Europäischen Rates, Herman Van Rompuy, vorgeschlagen hat, den Europäischen Rat im Dezember 2013, also in einem Jahr, den Fragen der Gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik zu widmen; dies wollen wir auf dem Rat heute und morgen beraten* [9, с. 26195].

Тут спочатку спостерігаємо позитивну оцінку пропозиції Голови Європейської Ради. Після цього промовець приєднується до цієї пропозиції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, особовий займенник “wir” відіграє важливу роль у парламентських промовах канцлера ФРН Ангели Меркель, виступаючи маркером соціальної належності. Його домінуючими значеннями є інклюзивні “ми – європейці” і “ми – німці”, ексклюзивні “ми – окремі органи влади”, а також значення, що є інклюзивними лише щодо деяких адресатів у парламентській комунікації “ми – учасники парламентського засідання”, “ми – коаліція”. Вживаючи інклюзивний займенник “wir”, промовець має на меті продемонструвати єдність власних інтересів та громадськості, вплинути на настрої виборців, переконати їх у тому, що їхня позиція та позиція політичного діяча збігаються.

Перспективними напрямками досліджень є порівняльне вивчення маркерів належності до соціальних груп у різноманітних типах текстів та дискурсу, а також з'ясування прагматичної складової їхнього використання.

Література

1. Дорофеева М.С. Профиль субъекта в современной политической промові (на матеріалі німецької мови) / Маргарита Сергіївна Дорофеева // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – К. : Видавничий центр КНЛУ. – Вип. 2. – 2000. – С. 104-110.
2. Ковальова Т.П. Комунікативні стратегії і тактики впливу в німецькому політичному дискурсі (на матеріалі слоганів політичної реклами) / Тетяна Павлівна Ковальова // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2013. – Вип. 43 (2). – С. 197–204.
3. Нехорошева А.М. Механизмы формирования когнитивной матрицы “свой–чужой” в немецком политическом дискурсе (на примере выступлений Ангелы Меркель) / А. М. Нехорошева // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2012. – Вып. 2 (40). – С. 140–144.
4. Резникова Е.В. Личные местоимения в политическом дискурсе / Е.В. Резникова // Ярославский педагогический вестник. – Ярославль, 2012. – № 1. – Том I (Гуманитарные науки). – С. 180–183.
5. Ясакова Н. Семантика і функціонування займенника *ми* та дієслівних форм першої особи множини / Наталія Ясакова. – Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – Вип. 14–15. – С. 238–245.
6. Amling St. Peergroups und Zugehörigkeit. Empirische Rekonstruktionen und ungleichheitstheoretische Reflexionen / Steffen Amling. – Wiesbaden : Springer, 2015. – 345 S.
7. Bienfait A. Im Gehäuse der Zugehörigkeit. Eine kritische Bestandsaufnahme des Mainstream-Multikulturalismus / Agathe Bienfait. – Wiesbaden : Verlag für Sozialwissenschaften, 2006. – 201 S.
8. Burkhardt A. Zwischen Diskussions- und Schaufensterparlamentarismus : Zur Diagnose und Kritik parlamentarischer Kommunikation – am Beispiel von Zwischenfragen und Kurzdialogen / Armin Burkhardt // Sprache des Parlaments und Semiotik der Demokratie : Studien zur politischen Kommunikation in der Moderne / Andreas Dörner, Ludgera Vogt (Hrsg.). – Berlin ; N.Y. : Walter de Gruyter, 1995. – S. 73–106.

9. Deutscher Bundestag. Stenographischer Bericht [Електронний ресурс]. – 17. Legislaturperiode. – Sitzung 198–253. – Berlin, 2012–2013. – S. 23807–32675. – Режим доступу :

<http://dip21.bundestag.de> .

10. Hausendorf H. Zugehörigkeiten durch Sprache. Eine linguistische Studie am Beispiel der deutschen Wiedervereinigung / Heiko Hausendorf. – Tübingen : Max Niemeyer, 2000. – 645 S.

11. Suthues B. Umstrittene Zugehörigkeiten. Positionierungen von Mädchen in einem Jugendverband / Bettina Suthues. – Bielefeld : Transcript, 2006. – 291 S.